

IV. Anders Sandoe Ørsted 1826.

Det er oftere omtalt, at da A. S. Ørsted i året 1826 skrev sin afhandling: »Behøver den danske kirkeforfatning en omgribende forandring«, var der heri noget, som blev så ilde optaget, at det var nærved, at han havde fået sin afsked som generalprokurør. Men hvad der i denne afhandling i den grad kunde have opbragt kongen, er ikke let at se, og der er også udtalt forskellige meninger derom. H. N. Clausen siger, at han havde vovet sig ud på dogmatisk glatis. L. Helveg synes at antage, at kongen har betragtet afhandlingen som et indlæg mod Grundtvig i dennes sag mod Clausen ¹⁾. Det nedenfor meddelte stykke af biskop Münters dagbøger går noget nærmere ind på sagen; men dennes sammenhæng bliver næppe fuldstændig klaret, før statsrådsprotokollerne blive tilgængelige.

Striden mellem Clausen og Grundtvig vakte en så almindelig opsigt, at det ikke var underligt, at den også fremkaldte et par juridiske afhandlinger om det kirkeretlige spørgsmål, der var blevet rejst. Den betydeligste af disse var den ovenfor nævnte, der blev trykt i »Juridisk tidsskrift« XII. Det spørgsmål, som opkastes i titlen, besvarede Ørsted benægtende, hvorved han altså kom i modsætning til Clausen, der jo just ønskede meget gennemgribende forandringer, medens han iøvrigt taler med stor

¹⁾ »Af mit livs og min tids historie« s. 129. — »Den danske kirkes historie efter reformationen« 2. udg. II, s. 481. Se desuden Mynsters Meddelelser s. 230, P. Hjorts breve, 1867, s. 146.

agtelse om hans bog om »Katolicismens og protestantismens kirkeforfatning, lære og ritus«. Dernæst undersøger han spørgsmålet om præstedens forhold til de symbolske bøger og siger, at eden ikke har den sværgendes tro til umiddelbar genstand, men egentlig kun går ud på, hvad han ^{har} at lære. »Eden går ingenlunde ud på, at han (præsten) vil lære alt, hvad der står i de symbolske bøger; han tilsiges kun at udbrede den himmelske lære, som er indfattet i de apostoliske og profetiske skrifter«. Det væsentlige i de kristelige bekendelsesskrifter søger Ørsted i det apostoliske symbolum. De senere symbolers nærmere bestemmelser af den oprindelige simple lære have egentlig kun polemisk værd og må betragtes i modsætning til de fremstillinger, de skulle fortrænge. Her var det, han, som Münter siger, kom til at bruge et noget uforsigtigt ord om treenighedslæren. Det hedder nemlig: »Men treenighedslæren findes dog ikke egentligen og umiddelbart i skriften, og er således ingen væsentlig bestanddel af den kristelige tro, ligesom der heller ikke til hine symbolers dialektiske bestemmelser af denne lære slutter sig sådanne for det gudelige sind vigtige forestillinger som til den skriftmæssige lære om Kristus som Guds søn, hvorved den ældste trosbekendelse lod det bero« ¹⁾).

Det var denne udtalelse, der vakte regeringens eller kongens misfornøjelse, hvad der ikke kan andet end undre os på en tid, da det var så kort siden, man havde set talrige langt dristigere udtalelser om kirkens lære. Men der kom også andet til. Efter Münters sigende var dronningen gjort betænkelig over udtalelserne om præsteeden, og i det hele ansås det for misligt, at Ørsted, som skulde være regeringens juridiske konsulent, udtalte sig offentligt om sådanne spørgsmål. — Dertil kom så, at Ørsteds

¹⁾ XII, 1. s. 254 med henvisning til Schleiermacher, *Der christliche Glaube*, s. 686 ff.

artikel fremkaldte modskrifter fra Grundtvig og Lindberg, der opfattede den som et forsvar for Clausen. Grundtvig sagde, at han havde ytret sin afgjorte partiskhed for hans modpart og søgt at undskylde ham ved, at vore love om den rene lærdom skulde være dunkle og ubestemte, eller dog ved streng fortolkning uforenelige med den videnskabelige frihed, der ved lov er tilstået¹⁾. Det er også vist nok, at Ørsteds skrift var et lejlighedsskrift, og at han ikke sympatiserede med den måde, hvorpå Grundtvig havde angrebet Clausen. Men de i afhandlingen udtalte anskuelser kunde aldrig have fået nogen indflydelse på dommen i den af Clausen anlagte sag. Derimod vilde de have fået betydning, hvis regeringen vilde have anlagt sag mod Clausen som den, der førte falsk lærdom; hvis da dommerne havde fortolket loven på samme måde som Ørsted, vilde det utvivlsomt have ført til en frifindelse. — Men med hensyn til den misfornøjelse, der på højere steder var opstået mod Ørsteds artikel, fik det største betydning, at både Grundtvig og Lindberg knyttede deres sag til kongeloven og kongens suverænitet. Iblandt de spørgsmål, Grundtvig rettede til de lovkyndige, var også disse: »Om ikke den augsburgske konfessions tilhængere efter kongeloven under alle omstændigheder ere berettigede til at nyde fuld religionsfrihed, og om de (juristerne) kende nogen lærdomsregel, Danmark kunde være tjent med i stedet for den augsburgske konfession, eller om de mene, nogen stat kan være tjent med, at gejstligheden i statskirken er i henseende til lærdommen sin egen lovgiver«. Lindberg udtalte sig endnu skarpere, når han siger: »Således se vi da, at det er den sande, rette kristendom, som i Danmark ikke alene var og er, men så længe Danmark står, skal blive statsreligion, den religion, som er håndhævet ved rigets urokkelige, uforander-

¹⁾ »Vigtige spørgsmål til Danmarks lovkyndige«. 1826.

lige grundlov, Kongelovens art. 3, D. L. 1—1—1, Indledningen til Kongeloven, kong Frederik IV's indledning til Kongeloven¹⁾. — Det bidrog uden tvivl ikke lidt til at forøge kongens misstemning mod Ørsted, når det fremstilledes, som om han havde udtalt anskuelser, der kunde stride mod kongeloven og altså rokke ved suveræniteten. — Sagen blev behandlet i statsrådet, hvor Møsting og til dels Kaas vare imod Ørsted, Schimmelmänn og Malling for ham, den sidste påvirket af Mynster. Der næredes planer om at gøre ham til amtmand i Vejle eller til justitiarius ved hof- og stadsretten. Endelig måtte han, efter Mynsters sigende, udstede en forpligtelse, der gik ud på hans skribentvirksomhed, dog fik han lov til at fortsætte juridisk tidsskrift og at afslutte afhandlingen om forandringer i kirkeforfatningen. Den omtalte forpligtelse er ikke bekendt, men det har uden tvivl været en del af den, at han skulde berigtige de omtalte udtalelser om treenigheden. Dette gjorde han i slutningen af afhandlingen, hvor det hedder: »Når jeg der nævner treenighedslæren som en kun middelbar af skriften hidledet lære, så har jeg ingenlunde derved forstået eller kunnet forstå den sætning, at Gud har åbenbaret sig som fader, søn og ånd, og af de kristne bør tilbedes i denne tredobbelte egenskab«. At dette ikke har været hans mening, forekommer ham indlysende af den måde, hvorpå han har fremhævet *symbolum apostolicum*. Dog erkender han, at hans udtryk kunde misforståes. Han har personligt intet at indvende mod den athanasianske treenighedslære, kun har han troet, at hin læres fine dialektiske bestemmelser, som de udvikles i de senere symboler, ej ere en nødvendig bestanddel af den himmelske lære, præsten har at indprænte sine tilhørere²⁾. Han nægter at have vist partiskhed mod Grundtvig, på hvis spørgsmål han ikke vil

¹⁾ »Hvad er kristendom i Danmark«, s. 19.

²⁾ Jurid. tidsskrift XII, 2., s. 293.

indlade sig, da han ikke kan gjøre dette uden at udtale sig om den for retten verserende sag. Lindberg belærer han om, at de danske love særdeles godt kende »kristendom i Danmark« udenfor den augsburgske konfession. — Ørsted slap dog ikke med at meddele den ovenfor omtalte forklaring af sine ord. Denne må vel anses for straffen for hans dogmatiske kætteri, medens han måtte bøde for det kirkeretlige ved at søge sin afsked som docent i kirkeretten ved pastoralseminariet. Denne tilstodes ham straks »allernådigst«. — Münters dagbog viser, hvorledes han betragtede det skete som en triumf for »sværmerne«, som synes ham at have fået kongen på deres side. Men den tid, han håber på, da han kunde angribe dem med virkning, kom ikke.

Af biskop Münters dagbøger.

14 Octbr. 1825 — 13 Octbr. 1826. . . . Hier konnte ich das Tagebuch dieses Jahres schliessen, wenn nicht eben in dieser Zeit eine Geschichte vorgefallen wäre, die an und für sich sehr bedenklich ist, und für die religiöse Aufklärung hier im Lande und unsern guten Namen auswärts sehr üble Folgen haben kann. Ørsted hatte im 12ten Bande der Juridisk Tidsskrift eine Abhandlung herausgegeben: Behøver den danske Kirkeforfatning en omgribende Forandring, in der er besonders das Eid auf die symbolischen Bücher so erklärte, wie die Bischöfe im Hirtenbriefe 1817, auf doctrina coelestis, und bei der Gelegenheit einen etwas unvorsichtigen Ausdruck über die Trinitets-Lehre gebraucht hatte. Es ward gleich Lärm geblasen, von wem, weiss man zur Stunde noch nicht. Man fängt aber an zu glauben, die Königin sei unruhig geworden des Eides wegen, der nicht pure et simpliciter geleistet werde, wenn Ørsteds Erklärung gelten solle. Die Sache war aber besonders von der Seite genommen, dass Ørsted als Generalprocureur Consulent der Regierung sei, und

darum nicht seine Meinung bei jeder Gelegenheit zuerst öffentlich kund machen dürfe. Man war in Verlegenheit. Der König war sehr unruhig. Gegen Ørsted war Mösting, zum Theil wohl auch Kaas, für ihn Schimmelmann und Malling. Die Staatsminister gaben Bedenken ein. Mallings soll vortrefflich gewesen seyn. Fallen sollte Ørsted. Erst wollte man ihn zu Amtmann in Weile nehmen, darauf zum Justitiarius im Hof- und Stadtgericht, ein eben durch den Tod des Conferenzzrath Falsens erledigtes Amt. Die Sache ward durch ein Paar Schriften Lindbergs und Grundtvigs noch ärger, die die interpretatio strictissima der Augsburgerischen Confession in unauf löbliche Verbindung mit dem Königsgesetz und der Souveränitet gesetzt hatten. Ørsted musste am Ende eine Verpflichtung ausstellen, dessen Inhalt noch nicht bekannt ist. Sie geht aber sicher seine Schriftstellung an. Doch darf er eine neu-lich angefangene Schrift fortsetzen, selbst die, wodurch der Lärm angefangen ist. Er ist beim König gewesen, der eine sehr freundliche Unterhaltung mit ihm gehabt hatte. Alles schien nun gut zu seyn, als er plötzlich veranlasst ward seinen Abschied als Lehrer des Kirchenrechts am Pastorseminario zu verlangen, den er auch gleich allernådigst erhielt. Ob dieses aber von einer allernådigst Afsked zu verstehen ist, scheint ungewiss zu seyn. Hiebey ist nun nichts zu thun. Die Schwärmer, die aber indem sie gewusst haben ihre Sache an die souveräne Macht zu knüpfen, sich auch als tüchtige Politici gezeigt haben, werden triumphiren. Allein ihr Triumph wird nicht von Dauer seyn. Der König wird bald einsehen, dass er gemisbraucht ist, Ørsted völlige Genugthuung geben und sich ein andermal hüten. Höchst unklug würde es seyn, jetzt sich zu regen. Sie werden wohl dreister und unvorsichtiger, und dann ist's Zeit. Aber nicht eher, als wenn man sie mit Erfolg angreifen kann.